

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

ในบทที่ 2 นี้ ได้แบ่งการนำเสนอการตรวจสอบเอกสารออกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย ทฤษฎี แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎี แนวคิด ที่ใช้ในการวิจัย

ประกอบด้วยรายละเอียดที่ได้ทำการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้อง แบ่งเป็น 2 ข้อ ได้แก่ ความหมายของการย้ายถิ่น และทฤษฎี แนวคิดเกี่ยวกับการย้ายถิ่น

1. ความหมายของการย้ายถิ่น

วิศิษฐ์ และ เพ็ญพร (2511) ได้กล่าวถึงการย้ายถิ่นตามนิยามของ Hawley ว่า การย้ายถิ่น เป็นวิธีการปรับตัวของมนุษย์ต่อสภาวะความไม่สมดุลของการใช้ชีวิต โดยการเคลื่อนย้ายที่อยู่ ประชากรมีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นจากบริเวณที่มีโอกาสในการทำงานน้อยไปสู่บริเวณที่มีโอกาสในการทำงานมาก

เพ็ญพร (2513) กล่าวถึง การย้ายถิ่นตามนิยามขององค์การสหประชาชาติว่าเป็นการ เคลื่อนย้ายเชิงภูมิศาสตร์ หรือการเคลื่อนย้ายเชิงพื้นที่ระหว่างหน่วยทางภูมิศาสตร์หน่วยหนึ่งไปยัง หน่วยทางภูมิศาสตร์อีกหน่วยหนึ่ง โดยปกติแล้วการย้ายถิ่นเป็นการเปลี่ยนที่อยู่อาศัยจากท้องถิ่น ต้นทางหรือท้องถิ่นที่จากไปสู่ท้องถิ่นปลายทางหรือท้องถิ่นที่มาถึง การย้ายถิ่นดังกล่าวนี้เรียกว่า เป็นการย้ายถิ่นแบบถาวรเพราะเป็นการเปลี่ยนที่อยู่อาศัยเป็นการถาวร การแยกผู้ย้ายถิ่นออกจาก ผู้มาเยี่ยมเยือน สามารถทำได้โดยใช้ระยะเวลาที่จากไปจากที่อยู่อาศัยแห่งใหม่เป็นเกณฑ์ในการ จำแนกผู้ย้ายถิ่นหรืออาจจะใช้กฎหมายเป็นเกณฑ์ในการจำแนกซึ่งขึ้นอยู่กับแต่ละประเทศ

การย้ายถิ่น ตามความหมายของ Lee (สุนิตย์, 2527 อ้างถึง Lee, 1966) หมายถึง การเปลี่ยน ถิ่นที่อยู่เดิมอย่างถาวรหรืออย่างชั่วคราว ซึ่งไม่มีข้อจำกัดเกี่ยวกับระยะทาง ความสมัครใจหรือไม่ สมัครใจในการย้ายถิ่นและการย้ายถิ่นนี้ไม่มีข้อขีดคั่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนย้ายภายในประเทศ

หรือระหว่างประเทศก็ตาม ดังนั้น การย้ายถิ่นในระยะทางจากเมืองหนึ่งไปยังอีกเมืองหนึ่ง หรือการย้ายที่อยู่จากบ้านหนึ่งไปอีกบ้านหนึ่งก็ถือเป็นการย้ายถิ่นทั้งสิ้น แต่ทั้งนี้ยกเว้นพวกพเนจร หรือคนงานที่ย้ายตามงานชั่วคราวซึ่งไม่ถือว่าเป็นการย้ายถิ่น

บุญคง (2543) กล่าวถึงการย้ายถิ่นว่าเป็นการเคลื่อนย้ายประชากรจากพื้นที่หนึ่งเพื่อจะไปตั้งถิ่นพำนักอาศัย ณ พื้นที่อีกแห่งหนึ่งในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่งองค์การสหประชาชาติได้ให้คำจำกัดความของผู้ย้ายถิ่น (Migration) ไว้ว่า “เป็นผู้ซึ่งเปลี่ยนที่อยู่อาศัยจากพื้นที่หนึ่งไปอยู่อาศัยในพื้นที่ใหม่ที่ไกลจากที่อยู่เดิมในช่วงระยะเวลาหนึ่ง” จากคำจำกัดความนี้ถ้ายึดสถานที่เป็นหลัก การย้ายถิ่นอาจจะจำแนกออกเป็นการย้ายถิ่นภายในประเทศ (Internal Migration) และการย้ายถิ่นภายนอกประเทศ (External Migration) หรือการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ (International Migration) โดยการย้ายถิ่นเข้าประเทศเรียกว่า “Emigration” การย้ายถิ่นภายในประเทศอาจจะเป็นการย้ายจากชนบทสู่เมือง เมืองสู่ชนบท ชนบทสู่ชนบท หรือเมืองสู่เมือง ส่วนการย้ายระหว่างประเทศเป็นการย้ายจากประเทศหนึ่งสู่อีกประเทศหนึ่ง ถ้าหากจะยึดระยะเวลาเป็นหลักก็สามารถจำแนกการย้ายถิ่นออกเป็นการย้ายถิ่นชั่วคราว (Temporary Migration) เป็นการย้ายถิ่นเพียงระยะเวลาหนึ่งไม่อยู่ถาวรตลอดไป เช่น การย้ายถิ่นของเกษตรกรเข้ามาหางานทำในกรุงเทพมหานคร ในช่วงว่างจากฤดูกาลทำนาหรือทำการเกษตรเพียง 3 - 4 เดือนหรือที่เรียกว่าเป็นการย้ายถิ่นตามฤดูกาล (Seasonal Migration) และการย้ายถิ่นถาวร (Permanent Migration) เป็นการย้ายถิ่นที่ผู้ย้ายตั้งใจจะอยู่อาศัยในที่อยู่ใหม่เป็นการถาวร

นอกจากนี้ การย้ายถิ่น ยังมีผู้จำแนกโดยยึดตัวบุคคลหรือความสมัครใจของบุคคลเป็นหลัก ซึ่งการย้ายถิ่นกรณีนี้ จำแนกออกเป็นการย้ายถิ่นโดยสมัครใจซึ่งเป็นกรณีที่ผู้ย้ายสมัครใจที่จะย้ายมิได้ถูกบังคับให้ย้าย และการย้ายถิ่นโดยไม่สมัครใจหรือถูกบังคับให้ย้าย ซึ่งผู้ย้ายไม่ต้องการจะย้ายแต่ก็ถูกบังคับโดยรัฐบาลให้ย้าย อาจจะด้วยเหตุผลทางการเมือง เช่น กรณีเหตุการณ์หลังสงครามอาจจะมีการบังคับให้ไปอยู่ในพื้นที่ที่กำหนด เป็นต้น

เพื่อให้เข้าใจคำว่า ผู้ย้ายถิ่น (Migrant) ได้ชัดเจนขึ้น รัฐบาลไทยได้กำหนดไว้ว่าบุคคลต่อไปนี้ไม่ถือว่าเป็นผู้ย้ายถิ่นตามกฎหมายไทย (บุญคง, 2543: 255-256)

ก. คนต่างด้าวที่เป็นข้าราชการประจำหรือลูกจ้างของรัฐบาลไทย หรือคนต่างด้าวที่เข้ามาปฏิบัติราชการ โดยรัฐบาลไทยรับทราบ

ข. ผู้ถือหนังสือเดินทางที่ออกให้โดยองค์การสหประชาชาติ

ค. คนต่างด้าวที่อยู่ในประเทศออกไปนอกประเทศ แต่กลับเข้ามาในเวลาที่กำหนดหรือผู้ที่ถือวีซ่าที่ระบุว่ากลับเข้ามา (Re-entry Visa) รวมทั้งบุตรที่เกิดในระหว่างที่อยู่นอกประเทศด้วย

ง. หญิงไทยโดยกำเนิด แต่เสียสัญชาติไปเพราะหลักการสมรสกับต่างชาติ

จ. บุตรซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะของหญิงไทยโดยกำเนิด

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการย้ายถิ่น

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้นำแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการย้ายถิ่นมาเป็นกรอบในการศึกษา โดยมีแนวคิดและทฤษฎี 2 ประเภท คือ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยที่กำหนดการย้ายถิ่นและแนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบของการย้ายถิ่น

2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยที่กำหนดการย้ายถิ่น (บุญคง, 2543: 256-277)

2.1.1 กฎการย้ายถิ่นของ ราเวนสไตน์

อี.จี. ราเวนสไตน์ (E.G.Ravenstein) ได้ศึกษาการอพยพ และได้ตั้งกฎการอพยพไว้ดังนี้

ก. อัตราการย้ายถิ่นระหว่างสองจุด จะผันแปรอย่างผกผันกับระยะทางระหว่างสองจุดนั้น นั่นคือ ถ้าสองจุดอยู่ใกล้กันอัตราการอพยพระหว่างสองจุดจะสูง แต่ถ้าสองจุดห่างกันอัตราการอพยพระหว่างสองจุดจะต่ำ

ข. การอพยพย้ายถิ่นของประชากรมีแนวโน้มจะกระทำเป็นขั้นตอน เริ่มต้นจากขั้นแรกจะอพยพเข้าไปอยู่ใกล้เมืองเล็กก่อน แต่ในที่สุดก็จะย้ายเข้าไปสู่นครใหญ่ที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว

ค. ทุก ๆ กระแสของการอพยพ เช่น การอพยพจากชนบทสู่เมืองก็จะมี การอพยพ ทวนกระแสเสมอ นั่นคือ กระแสที่ทวนของการอพยพจากเมืองไปสู่ชนบท ดังนั้น ผลลัพธ์สุทธิของ การย้ายถิ่นจะน้อยกว่าการอพยพรวมเสมอ

ง. ผู้เป็นคนเมืองโดยกำเนิดมีแนวโน้มที่จะอพยพน้อยกว่าผู้ที่เป็นประชากรใน ท้องถิ่นชนบทของประเทศ

จ. แรงกระตุ้นทางเศรษฐกิจจะเป็นปัจจัยที่มีพลังที่เห็นเด่นชัดเสมอ ที่ส่งผล กระทบต่อการตัดสินใจอพยพในบรรดาปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลกระทบต่อการตัดสินใจ

ฉ. กระแสการย้ายถิ่นมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนา ด้านการคมนาคม การหัตถกรรม และพาณิชย์กรรมที่ขยายตัวเพิ่มขึ้น

ช. ในบรรดากลุ่มผู้ย้ายถิ่นที่เดินทางระยะไกล จะมีสตรีจำนวนมากกว่าในกลุ่ม ผู้ย้ายถิ่นที่เดินทางระยะไกล

2.1.2 ทฤษฎีของ อี.เอส.ลี

ลีได้เขียนทฤษฎีการย้ายถิ่นจากการวิเคราะห์ถึงขนาด กระแส และการไหลทวน กระแสของการอพยพ และคุณลักษณะต่าง ๆ ของผู้อพยพ เขาให้คำจัดความว่า การอพยพ คือ การ เปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยอย่างถาวรหรือกึ่งถาวร เขากล่าวว่า “ไม่ว่าการอพยพจะสั้นหรือยาว ง่ายหรือ ยากอย่างไร การเคลื่อนไหวใด ๆ เกี่ยวกับการย้ายถิ่นจะเกี่ยวข้องกับจุดเริ่มต้น (An Original) ปลายทาง (A Destination) และอุปสรรคต่าง ๆ ซึ่งกั้นขวางระหว่างต้นทางกับปลายทาง (An Intervening Set of Obstacles)” ลีชี้ให้เห็นว่าทุก ๆ พื้นที่ต้นทางและปลายทางมักจะมีแรงบวก (Positive Force) หรือปัจจัยดึง (Pull Factors) ที่ดึงประชากรมิให้อพยพย้ายถิ่นไปที่อื่น ขณะเดียวกัน ก็จะมีแรงลบ (Negative Force) ที่จะผลัก (Push) ประชากรให้อพยพออกจากพื้นที่ ในขณะที่แรง ศูนย์ (Zero Force) จะไม่ดึงหรือผลักประชากรให้อพยพแต่อย่างใด ผลรวมของแรงเหล่านี้จะมาก หรือน้อยจะแปรผันหรือขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพ และคุณสมบัติส่วนตัวของแต่ละบุคคล เช่น อายุ ระดับ การศึกษา ระดับความชำนาญ เพศ ศิว เชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ และคุณสมบัติอื่น ๆ ของประชากรที่ แตกต่างกันหรือถ้าจะกล่าวโดยสรุป ปัจจัยที่สำคัญที่มีผลกระทบต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นมี 4

ประการ คือ ปัจจัยทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ต้นทาง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องของถิ่นปลายทาง อุปสรรคขวางกั้นที่แทรกอยู่ระหว่างพื้นที่ต้นทางกับพื้นที่ปลายทาง หรืออุปสรรคระหว่างทางนั่นเอง และปัจจัยส่วนบุคคลซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งอายุ เพศ การศึกษา และอื่น ๆ ดังที่ได้กล่าวแล้ว การย้ายถิ่นจะเกิดขึ้นเมื่อมีการพิจารณาถึงปัจจัยต่าง ๆ แล้วเปรียบเทียบผลดีที่จะได้รับกับผลเสียที่จะเกิดขึ้น ถ้าผลดีมากกว่าผลเสียหรือต้นทุนแล้วก็จะตัดสินใจย้ายถิ่น

ในส่วนที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้อพยพสามารถสรุปได้ดังนี้

ก. การอพยพเป็นกระบวนการเลือกสรร (Selective) มิใช่เป็นตัวอย่างที่สุ่มขึ้นมา จากจุดต้นทาง นั่นคือ ผู้อพยพมีลักษณะหรือคุณสมบัติที่แตกต่างจากผู้ที่มีได้อพยพ

ข. ผู้ย้ายถิ่นหรือผู้อพยพที่ได้ตอบสนองต่อปัจจัยบวกหรือปัจจัยดึงดูดที่เกิดขึ้น ณ พื้นที่ปลายทางจะเป็นผู้ที่ได้รับการเลือกสรรในทางบวก ทั้งนี้เป็นเพราะเขามีคุณภาพที่สูงกว่ามีสุขภาพดีกว่าประชากรส่วนใหญ่ของพื้นที่ต้นทาง

ค. ผู้อพยพที่ได้ตอบสนองต่อปัจจัยลบ ณ พื้นที่ต้นทาง มีแนวโน้มจะได้รับการเลือกสรรอย่างติดลบ (Negatively Selected) นั่นคือ เขาถูกเลือกให้อพยพออกไปจากถิ่นเดิม เพราะเขาเป็นเกษตรกรที่ไร้ฝีมือ (Unskilled) ที่อยู่ในชนบทที่ถูกเลือกหรือขับออกไปจากพื้นที่เพราะความยากลำบากทางเศรษฐกิจที่เขาได้รับ ณ พื้นที่เดิม

ง. การเลือกสรรในแง่บวก (Positive Selection) จะมากขึ้นและแรงขึ้น อุปสรรคระหว่างทาง (Intervention Obstacles) มีมากขึ้น ตัวอย่างเช่น ผู้มีการศึกษาที่สูงกว่าพร้อมและยินดีที่จะเดินทางในระยะทางที่ไกลกว่าเพื่อหาโอกาสในการมีงานทำที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ

จากแนวความคิดของลี ได้มีการนำเอาแรงผลักและแรงดึงไปอธิบายการย้ายถิ่นให้เห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งอาจจะเรียกว่าเป็นแบบจำลองหรือทฤษฎีแรงผลักและแรงดึง (Push – Pull Model) แบบจำลองนี้อธิบายอย่างสรุป คือ ประชากรอพยพจากพื้นที่หนึ่ง ไปอยู่อีกพื้นที่หนึ่ง เพราะว่ามีแรงผลักดันจากพื้นที่เดิม นั่นคือ สิ่งที่ไม่พึงปรารถนาเกิดขึ้นจึงผลักดันให้ประชากรอพยพไปอยู่ที่ใหม่ แรงผลักดันของพื้นที่เดิม เช่น อาจจะมีปัญหาน้ำท่วม ฝนแล้ง ภัยธรรมชาติอื่น ๆ หรือเกิดการขาดแคลนอาหารการกิน ที่ดินไม่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกต่อไป ค่าจ้างต่ำ รายได้ต่ำ โจรผู้ร้ายชุกชุม

เป็นต้น ประกอบกับท้องถิ่นที่ย้ายเข้าไปอยู่ใหม่นั้นมีแรงดึงดูดใจให้ไปอยู่ แรงดึงดูดที่ว่าเป็นไปในทิศทางตรงข้าม เช่น ที่ดินอุดมสมบูรณ์กว่าดินฟ้าอากาศอำนวยสามารถหารายได้ดีกว่า เป็นพื้นที่น่าอยู่สงบ ไม่มีโจรผู้ร้าย เป็นต้น

2.1.3 แบบจำลองความดึงดูด

วอลเตอร์ อีสาร์ด (Walter Isard) ได้นำความรู้จากทฤษฎีแรงโน้มถ่วงของโลกมาประยุกต์ใช้อธิบายการย้ายถิ่น สิ่งทั้งหลายที่มีมวล เช่น ดวงดาว หรือ โลกย่อมดึงดูดซึ่งกันและกัน มีมวลมากก็จะดึงดูดมาก ยิ่งระยะทางใกล้กันก็ยิ่งดึงดูดแรง ประชากรของแต่ละเมืองก็เปรียบเสมือนเป็นมวล ประชากรมากเปรียบเสมือนมีมวลมากย่อมดึงดูดมาก จากแนวความคิดนี้จึงสามารถจะเขียนความสัมพันธ์ได้อย่างง่าย ๆ เช่น

$$M_{ij} = P_i P_j / D$$

$$M_{ij} = \text{จำนวนผู้ย้ายถิ่นระหว่างประชากร 2 เขตหรือพื้นที่ คือ เขต i และเขต j}$$

$$P_i = \text{จำนวนประชากรในเขต i}$$

$$P_j = \text{จำนวนประชากรในเขต j}$$

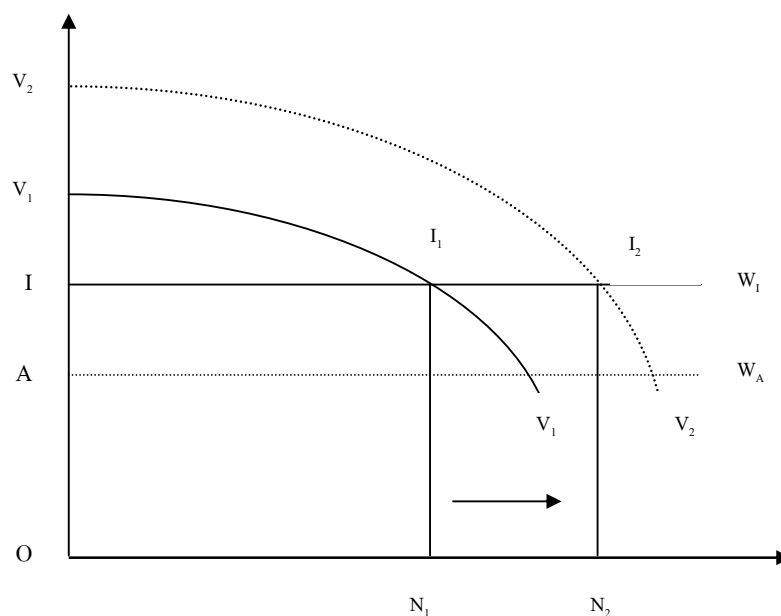
$$D = \text{ระยะทางระหว่าง 2 เขตนั้นว่าห่างกันเพียงไร}$$

แบบจำลองนี้สามารถสรุปได้ว่าจำนวนการย้ายถิ่นจะมากหรือน้อยเพียงไรนั้นขึ้นอยู่กับจำนวนประชากรของทั้ง 2 เขต และระยะทางระหว่าง 2 เขตนั้น คือ เขตต้นทาง และปลายทางตามแบบจำลองนี้จะเห็นได้ว่า ยิ่งประชากรของทั้ง 2 เขต มีมากการย้ายถิ่นก็ยิ่งมาก และถ้าหากระยะทางระหว่างเขตต้นทางและปลายทางยิ่งห่างกันมากเท่าไร จำนวนการย้ายถิ่นก็จะยิ่งน้อยลงระยะทางเป็นปัจจัยที่สำคัญมากในแบบจำลองนี้ ถ้าจะสรุปแบบจำลองนี้เป็นภาษาคณิตศาสตร์อย่างง่าย ๆ ก็จะได้ว่า จำนวนการย้ายถิ่นแปรผันโดยตรงกับจำนวนประชากรของทั้ง 2 เขต แต่จะแปรผกผันกับระยะทาง

2.1.4 แบบจำลองของด็ับเบิลยู อาเธอร์ เลวิส

แบบจำลองนี้ มีข้อสมมติที่สำคัญดังนี้ เศรษฐกิจแบ่งออกเป็น 2 ภาคใหญ่ ๆ คือ ภาคนายทุนอุตสาหกรรม (Capitalist Sector) กับภาคเกษตรกรรมยากจน (Subsistence Agricultural

Sector) และในภาคนายทุนอุตสาหกรรมมีทุนมาก (Capital Abundant) ส่วนในภาคเกษตรมีแรงงานเหลือเฟือ (Unlimited Supply of Labor) ฉะนั้น อัตราค่าจ้างในภาคอุตสาหกรรมสูงกว่าอัตราค่าจ้างในภาคเกษตร แรงงานในภาคเกษตรหรือในชนบทนั้นเป็นแรงงานไม่มีฝีมือ (Unskilled Workers) จำเป็นจะต้องได้รับการฝึกอบรม ข้อสมมติอีกข้อคังภาพที่ 2 คือ ค่าฝึกอบรมอยู่ในระดับคงที่ แม้ว่า จะฝึกอบรมแรงงานขึ้นค่าฝึกอบรมต่อหัวก็ยังคงเดิม การลงทุนในภาคอุตสาหกรรมไม่ใหญ่โตจนเกินไปและได้สัดส่วนกับการเพิ่มขึ้นของประชากร

ภาพที่ 2 การอพยพตามแนวความคิดของ อาเซอร์ เลวิส

ที่มา: บุญคง (2543: 264)

จากสมมติฐานดังกล่าว ขบวนการอพยพแรงงานเกิดขึ้นเพราะความแตกต่างระหว่างอัตราค่าจ้างใน 2 ภาคเศรษฐกิจดังกล่าว จากภาพที่ 1 W_A คือ อัตราค่าจ้างในภาคเกษตรกรรม ส่วน W_I คือ อัตราค่าจ้างในภาคอุตสาหกรรม V_1V_1 คือเส้นมูลค่าผลิตภัณฑ์ส่วนเพิ่ม (Value of Marginal Product) ของแรงงานในภาคอุตสาหกรรม ตราบใดที่มูลค่าผลิตภัณฑ์ส่วนเพิ่มสูงกว่าอัตราค่าจ้างแรงงานในภาคนี้หน่วยผลิตก็จะจ้างแรงงานเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งถึง ON_1 หน่วย เพราะ ณ ระดับนี้ $W_I = V_1V_1$ ที่จุด I_1 นั่นคือ งานที่ทำของแรงงานหน่วยสุดท้ายเท่ากับอัตราค่าจ้างพอดี สี่เหลี่ยม ON_1I_1I คือ จำนวนค่าจ้างที่จ่ายให้แก่แรงงานของแรงงาน ON_1 หน่วย ส่วนที่เหลือ สี่เหลี่ยม I_1V_1I คือ ส่วนเกิน (Surplus) หรือผลตอบแทนแก่ทุนซึ่งหน่วยผลิตรับไป

ถ้าหน่วยผลิตนำส่วนเกินนี้ หรือกำไรนี้ไปลงทุนเพิ่ม (Reinvestment) ขณะเดียวกัน อาจจะปรับปรุงด้านเทคนิคในการผลิตด้วยก็จะทำให้ประสิทธิภาพการผลิตของแรงงานดีขึ้นด้วย นั่นคือ เส้น V_1V_1 จะขยายออกเป็น V_2V_2 การเพิ่มการลงทุนจะทำให้หน่วยผลิตสามารถจ้างแรงงานเพิ่มขึ้นจาก ON_1 เป็น ON_2 หรือเพิ่มขึ้น N_1N_2 แล้วก็นำส่วนเกินหรือกำไรไปลงทุนอีกก็จะทำให้เส้นมูลค่าผลผลิตส่วนเพิ่มเขยิบต่อไปเรื่อย ๆ สามารถจ้างแรงงานเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ฉะนั้น แรงงานก็จะอพยพจากภาคเกษตรเข้ามายังภาคอุตสาหกรรมเรื่อย ๆ เช่นกัน แรงงานก็จะดีขึ้นเพราะได้รับค่าจ้างที่สูงกว่าในภาคเกษตร เศรษฐกิจก็จะขยายตัวเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

ขบวนการอพยพจากภาคเกษตรชนบทสู่ภาคอุตสาหกรรมในเมืองจะหยุดก็ต่อเมื่อ การดึงประชากรหรือแรงงานออกจากภาคเกษตร อาจจะทำให้ค่าแรงในภาคเกษตรสูงขึ้น อาจจะทำให้ W_A สูงขึ้นใกล้เคียงกับ W_I จนกระทั่งไม่ดึงดูดพอให้แรงงานอพยพอีกต่อไป หรืออาจจะเป็นเพราะกระบวนการพัฒนาทำให้เทคโนโลยีในภาคเกษตรดีขึ้น ผลผลิตหน่วยสุดท้ายหรือผลผลิตส่วนเพิ่มของแรงงานในภาคเกษตรจะดีขึ้น ก็จะทำให้ค่าแรงในภาคเกษตรสูงขึ้น นั่นคือ W_A กับ W_I เท่ากันหรือใกล้เคียงกันขบวนการอพยพก็จะหยุด

2.1.5 แบบจำลองของเฟและเรนิต

แบบจำลองนี้แบ่งภาคเศรษฐกิจออกเป็น 2 ภาคเช่นเดียวกันคือภาคอุตสาหกรรมมีทุนมากและภาคเกษตรกรรมมีแรงงานมาก ขบวนการอพยพแรงงานเกิดขึ้นโดยในระยะต้น ๆ นั้น การอพยพแรงงานจากภาคเกษตรไปภาคอุตสาหกรรมไม่ทำให้ผลผลิตของภาคเกษตรลดลงและ ขณะเดียวกันก็จะไม่ทำให้ค่าแรงที่แท้จริง (Real Wage) หรืออำนาจซื้อของเงินค่าแรงลดลงแต่อย่างใด แต่ต่อมาแรงงานจากภาคเกษตรอพยพออกไปมากจนถึงขั้นที่ผลผลิตภาคเกษตรลดลงแล้ว ผลที่ตามมาคือจะทำให้อาหารเริ่มขาดแคลนและราคาก็จะสูงขึ้น ค่าแรงในภาคเกษตรจะสูงขึ้นเรื่อย ๆ トラบใดที่แรงงานในภาคเกษตรอพยพออกไปเรื่อย ๆ และขณะเดียวกันเมื่อแรงงานในเมืองมีมากขึ้นเรื่อย ๆ นั้น จะมีผลต่อค่าจ้างในภาคอุตสาหกรรมด้วย ความแตกต่างของอัตราค่าจ้างระหว่างสองภาคก็จะหมดไปในที่สุด เมื่อนั้นความเจริญทั้งสองภาคก็จะใกล้เคียงกัน อัตราค่าจ้างใกล้เคียงกัน โดยแบบจำลองนี้แตกต่างจากของเลวิต ในประเด็นที่อธิบายถึงขั้นตอนการปรับตัวของอัตราค่าจ้างและค่าครองชีพ จนกระทั่งทำให้ความแตกต่างหมดไป การอพยพจึงหยุด

2.1.6 แบบจำลองของโทคาโร

โทคาโร อธิบายการอพยพแรงงานจากภาคชนบทยากจนสู่เมือง สืบเนื่องมาจากมีความแตกต่างกันของระดับรายได้ (Income Differentials) ของทั้งสองภาค และที่สำคัญกว่าความแตกต่างระหว่างรายได้ของทั้งสองภาค คือ แรงงานที่จะตัดสินใจอพยพเข้าสู่เมืองนั้นคาดว่าตนเองจะมีโอกาสหางานได้ (Job Opportunity) พอสมควร นั่นคือแรงงานคาดว่าจะได้รายได้ที่คาดการณ์ (Expected Income) ซึ่งก็คือ รายได้ที่จะได้จากการทำงานคุณด้วยโอกาสที่จะหางานทำได้ (Income x Job Opportunity) สูงกว่ารายได้ที่ได้รับในชนบท โดยเฉพาะเมื่อคิดเป็นมูลค่าปัจจุบันแล้ว สมมติว่านายแดงทำงานในชนบทได้รับเงินเดือนปีละ 30,000 บาท ถ้าเขาคิดว่าถ้าอพยพเข้าไปหางานทำในเมืองเขาจะได้งานและเงินเดือนปีละ 70,000 บาท และโอกาสที่จะหางานประเภทนี้ได้มีถึงร้อยละ 60 คือ 0.6 ฉะนั้น รายได้ที่คาดว่าจะได้ต่อปีจะเท่ากับ $70,000 \times 0.6 = 42,000$ บาท ถ้าเรานำเงินจำนวนนี้ซึ่งเป็นเงินในอนาคตให้เป็นเงินในปัจจุบัน สมมติอัตราดอกเบี้ยเท่ากับร้อยละ 10 จะได้มูลค่าปัจจุบัน (Present Value) = $42,000 / (1 + 0.10) = 38,181$ บาท ซึ่งสูงกว่า 30,000 บาท ในกรณีเช่นนี้เขาอาจจะตัดสินใจอพยพเข้าสู่เมืองได้ เพราะ 38,181 บาท มากกว่า 30,000 บาท ซึ่งเป็นรายได้ต่อปีที่เขาได้รับในชนบท

ในแบบจำลองนี้ ระดับค่าจ้างหรือเงินเดือนมิใช่ปัจจัยเดียวที่จะทำให้แรงงานอพยพแต่โอกาสจะได้งานในเมืองมีบทบาทมาก ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของตลาดแรงงานในเมือง ถ้าหากในเมืองมีอัตราการว่างงานสูง หางานยากมีโอกาจะได้งานน้อยก็จะมีผลต่อการตัดสินใจอพยพด้วย

2.1.7 แบบจำลองของโอคุนและริชาร์ดสัน

แบบจำลองนี้ตั้งอยู่บนรากฐานที่ว่าภาคต่าง ๆ ของเศรษฐกิจ มีรายได้ต่อหัว (Per Capita Income) ที่แตกต่างกัน โดยแบ่งภาคที่มีรายได้ต่อหัวที่แตกต่างกันออกเป็น 4 ประเภท คือ

ก. ภาคที่มีรายได้ต่อหัวต่ำและมีภาวะเศรษฐกิจซบเซา (Low Per Capita Income and Stagnant) หรือเรียกภาคนี้อย่างย่อว่า LS

ข. ภาคที่มีรายได้ต่อหัวสูงและมีภาวะเศรษฐกิจซบเซา (High Per Capita Income and Stagnant) หรือเรียกภาคนี้โดยย่อว่า HS

ค. ภาคที่มีรายได้ต่อหัวต่ำแต่เศรษฐกิจกำลังขยายตัว (Low Per Capital Income and Growing) หรือเรียกภาคนี้โดยย่อว่า LG

ง. ภาคที่มีรายได้ต่อหัวสูงและเศรษฐกิจกำลังขยายตัว (High Per Capita Income and Growing) หรือเรียกภาคนี้โดยย่อว่า HG

ถ้าเรียงลำดับจะได้ดังนี้ LS HS LG HG

ปกติแล้วการอพยพมักจะเกิดขึ้นจากภาคที่มีรายได้ต่อหัวต่ำหรือภาคที่มีอัตราค่าจ้างต่ำไปยังภาคที่มีรายได้ต่อหัวสูงหรือมีอัตราค่าจ้างสูงกว่า การเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคที่มีรายได้ต่อหัวต่ำไปยังภาคที่มีรายได้ต่อหัวสูงจะทำให้การกระจายรายได้ดีขึ้นกว่าเดิม คือ จะทำให้ช่วงห่างรายได้ระหว่างภาคแคบลง ทั้งนี้เพราะการเคลื่อนย้ายแรงงานจะทำให้ค่าแรงในภาคที่มีรายได้ต่อหัวต่ำสูงขึ้น และในภาคที่มีรายได้ต่อหัวสูงต่ำลง คือ เมื่อมีแรงงานอพยพเข้ามามากขึ้น จะมีผลทำให้ค่าแรงต่ำลง ช่องว่างค่าจ้างและรายได้จะแคบลงกว่าเดิม

ผลผลิตส่วนเพิ่ม (Marginal Product) ของแรงงานในภาคที่มีรายได้ต่อหัวต่ำจะสูงขึ้นหลังจากการที่แรงงานอพยพออกไป ทั้งนี้เพราะสัดส่วนที่ดินต่อประชากรจะสูงขึ้นและทุนต่อประชากรหรือแรงงานก็จะสูงขึ้นด้วยจึงมีผลกระทบในทางบวกต่อผลผลิตส่วนเพิ่มและค่าจ้างแรงงานในพื้นที่เดิม

แต่การอพยพจากภาคที่มีรายได้ต่อหัวสูงและเศรษฐกิจซบเซา (HS) ไปยังภาคที่มีรายได้ต่อหัวสูงและเศรษฐกิจกำลังขยายตัว (HG) จะทำให้การกระจายรายได้เลวลง หมายความว่า จะทำให้ช่องว่างค่าจ้างและรายได้ (Wage-and-Income Gaps) มีมากขึ้น ทั้งนี้เพราะการอพยพแรงงานมาก HS จะทำให้ค่าจ้างแรงงานใน HS สูงขึ้น ยิ่งค่าแรงสูงขึ้นเท่าใด ภาวะเศรษฐกิจจะซบเซามากกว่าเดิมยิ่งไม่มีใครอยากลงทุน การว่างงานจะมีเพิ่มมากขึ้นทำให้เศรษฐกิจซบเซามากยิ่งขึ้น รายได้ต่อหัวจะต่ำลงกว่าเดิม

ส่วนในภาค HG ที่รายได้ต่อหัวสูงและเศรษฐกิจกำลังขยายตัวนั้น เมื่อได้รับแรงงานอพยพเพิ่มมากขึ้นนั้นจะทำให้ค่าแรงต่ำลงเพราะได้แรงงานที่ถูกลงใจจึงใจให้มีการลงทุนมากขึ้นไปอีกในภาคนี้ทำให้เศรษฐกิจยิ่งขยายตัวและจะทำให้รายได้ต่อหัวในภาค HG สูงขึ้นกว่าเดิมด้วยดังนี้

แบบจำลองนี้แตกต่างจากแบบจำลองอื่น ๆ ในประเด็นที่ว่า การอพยพมีผลกระทบต่อการกระจายรายได้ได้อย่างไร ในขณะที่แบบจำลองที่ 2.1.4 – 2.1.7 เป็นทฤษฎีและแบบจำลองของสำนักนีโอคลาสสิก (Neoclassical Model) จะอธิบายขบวนการอพยพเนื่องมาจากความแตกต่างในด้านตัวแปรทางเศรษฐกิจ (Economic Differentials) ระหว่างพื้นที่หรือท้องถิ่นเดิม (Origin) และท้องถิ่นที่อพยพไปอยู่ใหม่หรือพื้นที่ปลายทาง (Destination) ความแตกต่างดังกล่าว เช่น ท้องถิ่นที่ไปอยู่ใหม่นั้นอาจจะมีค่าจ้างที่สูงกว่า (Wage Differential) รายได้ที่ดีกว่า (Income Differential) หรือโอกาสในการหางานและได้งานดีกว่า (Better Job-Opportunity) เป็นต้น

2.1.8 ปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นตัวกำหนดการอพยพ (The Other Determinants of Migration)

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการย้ายถิ่นต่าง ๆ ปัจจัยหรือตัวแปรของแต่ละแบบจำลองมีทั้งคล้ายคลึงและแตกต่างกัน ต่อไปนี้จะกล่าวถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่สำคัญที่เป็นตัวกำหนดการอพยพดังนี้

ก. อายุ จากการศึกษารอพยพโดยทั่วไปพบว่า อายุของผู้อพยพเป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการตัดสินใจอพยพ ถ้ากำหนดให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่ (Ceteris paribus or other things being equal) การที่แรงงานมีอายุยิ่งสูงหรือมากเท่าไร จะมีแนวโน้มในการอพยพน้อยลง เหตุผลก็คือว่า ยิ่งอายุมากจะได้รับผลประโยชน์น้อยลงและต้นทุนจะสูงขึ้น ผลประโยชน์สุทธิ (Net Benefit) จะต่ำลง ทั้งนี้เพราะคนมีอายุมากกว่ามีเวลาเหลือที่จะทำงานน้อยกว่า เมื่อกำหนดให้อายุเกษียณคงที่ ถ้าต้นทุนเท่ากัน ผู้มีอายุน้อยกว่าจะมีสัดส่วนผลประโยชน์ต่อต้นทุนสูงกว่า ฉะนั้นแรงงานที่เป็นหนุ่มสาวมากกว่าจะมีแนวโน้มอพยพมากกว่า โดยเฉพาะคนที่อยู่ใกล้วัยเกษียณอายุจะไม่ค่อยอพยพ แรงงานที่มีอายุมากแล้วมักจะได้รับการฝึกอบรมจากหน่วยผลิตเดิม ทุนมนุษย์ที่ได้รับจากการอบรมแบบเจาะจงหรือเฉพาะงาน (Specific Training) จะมีมากจึงมีประโยชน์สำหรับหน่วยผลิตเดิมจึงมีแนวโน้มที่จะอยู่ที่เดิม คือไม่อพยพ โดยเฉพาะถ้าหากระบบอาวุโสมีความสำคัญ ค่าจ้างมักจะสูงเมื่อมีความอาวุโสมากจึงเป็นแรงดึงดูดที่จะให้อยู่ที่งานเดิมหรือพื้นที่เดิมมากกว่านั้น

แรงงานที่สูงอายุกว่ามักจะมีต้นทุนหรือค่าขนย้ายมากกว่าแรงงานที่มีอายุน้อยกว่า ผู้มีอายุมากกว่ามักจะมีคุณสมบัติมากกว่ามีบริวารและเพื่อน ๆ งานเดิมมากกว่าและมักจะมีอายุงานและค่าจ้าง ณ ที่เดิมมากกว่าคนที่หนุ่มหรือสาวกว่า อายุสูงสุดสำหรับผู้อพยพส่วนมากในสหรัฐอเมริกา คือ อายุ 23 ปี ช่วงอายุที่อพยพมากอยู่ระหว่าง 18 – 19 ปี คือ ช่วงจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย กับช่วงอายุ 23 ปี เมื่อจบปริญญาตรีแล้ว

ข. ปัจจัยที่เกี่ยวกับครอบครัว ต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายในการอพยพจะสูงมากขึ้น เมื่อขนาดครอบครัวเพิ่มขึ้น ฉะนั้นแรงงานที่แต่งงานแล้วโดยเฉพาะมีบุตรแล้วจะมีแนวโน้มที่จะอพยพน้อยกว่าแรงงานที่เป็นโสดหรือมีครอบครัวที่เล็กกว่ากำหนดให้อย่างอื่นคงที่ โดยเฉพาะอายุและการศึกษาของผู้อพยพจะต้องเหมือนกัน

ค. การศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกา ระดับการศึกษาที่สำเร็จซึ่งสูงกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจะเป็นตัวชี้ที่สำคัญว่าแรงงานนี้มีแนวโน้มจะอพยพถ้าให้อย่างอื่นคงที่ แรงงานยังมีการศึกษาระดับสูงเท่าไรก็จะมีแนวโน้มจะอพยพมากเท่านั้น เหตุผลที่สำคัญคือแรงงานประเภทนี้จะรู้ข่าวสารข้อมูลที่ดีและมักจะแสวงหางานที่มีโอกาส อนาคตและเงินเดือนที่ดีที่สุดที่เหมาะสมกับความรู้และระดับการศึกษาของตน ยิ่งไปกว่านั้นแรงงานที่มีการศึกษาสูงมักจะเป็นผู้สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ ได้ดีและเนื่องจากเพิ่งสำเร็จการศึกษาจึงมักจะมีต้นทุนทางใดน้อยจึงต้องอพยพและโอกาสจะหางานได้ก็มีสูงด้วยเพราะเป็นแรงงานที่มีคุณภาพ ทางด้านการย้ายถิ่นเข้า ตัวแปรทางการศึกษาที่วัดจากจำนวนนักเรียนและนักศึกษาจะมีผลทางบวกต่อการย้ายถิ่นเข้าเนื่องจากผู้มีการศึกษาน้อยหรือไม่มีการศึกษาจะย้ายถิ่นไปยังพื้นที่ที่มีสถานศึกษาระดับสูงตั้งอยู่ซึ่งจะทำให้ผู้ย้ายถิ่นสามารถยกระดับการศึกษาของตนเองและบุตรหลานให้สูงขึ้น

ง. ระยะเวลา โอกาสที่จะอพยพมักจะแปรผันอย่างผกผันกับระยะเวลาทางอพยพ คือ ยิ่งระยะทางที่จะต้องย้ายไกลกันโอกาสอพยพก็จะม้น้อยลงและค่าโดยสาร ค่าขนส่ง และค่าขนย้ายจะสูงขึ้นตามระยะเวลา ยิ่งอพยพไกลเท่าไรยิ่งจะทำให้ต้นทุนทางใดมีมากขึ้น ปกติแล้วผู้อพยพจะอพยพตามเส้นทางที่ครอบครัว เพื่อน ๆ หรือญาติ ๆ อพยพไปก่อนแล้ว ผู้อพยพไปก่อนมักจะเป็นผู้ให้ข่าวสารเกี่ยวกับงาน การเดินทาง แม้แต่การเตรียมที่พักอาศัยไว้แต่อย่างไรก็ตามยิ่งการอพยพในระยะทางยิ่งไกล ข่าวสารต่าง ๆ อาจจะได้รับน้อยลง การอพยพจึงน้อยลงด้วย

จ. ความเป็นเมือง ระดับของความเป็นเมืองเป็นปัจจัยประการหนึ่ง ที่มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่น กล่าวคือพื้นที่ใดที่มีความเป็นเมืองอยู่ในระดับสูงจะมีผู้ย้ายถิ่นเข้าสู่พื้นที่นั้นเป็นจำนวนมาก ในขณะที่จำนวนผู้ย้ายถิ่นออกจะลดน้อยลง ดังนั้น สัมประสิทธิ์ของตัวแปรความเป็นเมืองในพื้นที่ปลายทางจะมีค่าเป็นบวก แต่ในพื้นที่ต้นทางจะมีค่าเป็นลบ

ฉ. อัตราการว่างงาน ถ้าอัตราการว่างงาน ณ พื้นที่เดิมสูง ผู้ที่อพยพออกไปอาจจะได้ประโยชน์ แต่ผู้อพยพจะต้องชั่งน้ำหนักกันว่าพื้นที่ปลายทางอัตราการว่างงานเป็นอย่างไร โอกาสหางานและค่าจ้างดีกว่าหรือพื้นที่เดิมหรือไม่ ผลการศึกษาโดยทั่วไปชี้ให้เห็นว่าครอบครัวที่มีหัวหน้าครอบครัวว่างงานมีแนวโน้มจะอพยพมากกว่าครอบครัวอื่น ๆ และอัตราการว่างงาน ณ ท้องถิ่นเดิมยิ่งสูงย่อมเป็นแรงกระตุ้นให้มีการอพยพออกมากขึ้น

จากการศึกษาทฤษฎีการย้ายถิ่นที่กล่าวมาทั้งหมด สามารถสรุปปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่นได้ดังนี้

<u>ทฤษฎี</u>	<u>ปัจจัย</u>
1. ทฤษฎีของราเวนสไตน์	1. ปัจจัยผลักดันจากต้นทาง 2. ปัจจัยดึงดูดจากปลายทาง
2. ทฤษฎีของลี	1. ปัจจัยผลักดันของแหล่งต้นทาง 2. ปัจจัยดึงดูดของถิ่นปลายทาง 3. อุปสรรคที่แทรกอยู่ระหว่างต้นทางและปลายทาง
3. ทฤษฎีของวอลเตอร์ อิศาร์ด (แบบจำลองความดึงดูด)	1. ระยะทาง 2. จำนวนประชากร
4. ทฤษฎีของอาเธอร์ เลวิส	1. ค่าจ้างแรงงานในภาคอุตสาหกรรม 2. แรงงานส่วนเกินในภาคเกษตร

ทฤษฎี	ปัจจัย
5. ทฤษฎีของเฟและเรนิส	1. ค่าจ้างแรงงานในภาคอุตสาหกรรม 2. แรงงานส่วนเกินในภาคเกษตร
6. ทฤษฎีของโทดาโร	1. ความแตกต่างของระดับรายได้ทั้งสองภาค 2. โอกาสในการหางานได้
7. ทฤษฎีของโอคุนและริชาร์ดสัน	1. รายได้ต่อหัวของแต่ละภาค
8. ปัจจัยอื่น ๆ	1. ปัจจัยทางด้านประชากร ได้แก่ อายุ ปัจจัยเกี่ยวกับครอบครัว 2. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ อัตราการว่างงาน 3. ปัจจัยทางด้านสังคม ได้แก่ ความเป็นเมือง การศึกษา

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบของการย้ายถิ่น (Consequences of Migration)

ในส่วนของแนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบของการย้ายถิ่นนั้น แบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่

- 2.2.1 ผลกระทบของการย้ายถิ่นต่อองค์ประกอบด้านประชากร
- 2.2.2 ผลกระทบของการย้ายถิ่นต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจ
- 2.2.3 ผลกระทบของการย้ายถิ่นต่อสังคม
- 2.2.4 ผลกระทบของการย้ายถิ่นต่อสิ่งแวดล้อม

2.2.1 ผลกระทบของการย้ายถิ่นต่อองค์ประกอบด้านประชากร

ก. ผลกระทบของการย้ายถิ่นต่อองค์ประกอบด้านประชากร การย้ายถิ่นเป็นกระบวนการที่เลือกสรรบุคคลที่มีลักษณะเฉพาะบางประการ เช่น ลักษณะด้านอายุ เพศ สถานภาพสมรส การศึกษา ฯลฯ โดยปกติแล้วผลกระทบของการย้ายถิ่นที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดคือผลกระทบต่อองค์ประกอบด้านอายุ และเพศ ของประชากรในท้องถิ่นต้นทางและท้องถิ่นปลายทาง

(Simmons, 1977: 43) ในประเทศกำลังพัฒนานั้น ผู้ย้ายถิ่นออกจากเขตชนบทส่วนใหญ่จะเป็นคนหนุ่มสาวและคนเหล่านี้ส่วนใหญ่ยังไม่ได้สมรสซึ่งการเลือกสรรด้านอายุ เพศ และสถานภาพการสมรสทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางประชากร ซึ่งผลกระทบดังกล่าวนี้จะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับขนาดและขอบเขตของการย้ายถิ่นที่เกิดขึ้นในแต่ละกลุ่ม อายุ เพศ และอาชีพ (ภัสสร และ เพ็ญพร, 2532: 58)

2.2.2 ผลกระทบของการย้ายถิ่นต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจ

โดยทั่วไปแล้ว การย้ายถิ่นจากเขตชนบทเข้าสู่เขตเมืองเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของทั้งเขตเมืองและของประเทศ แต่ในระดับจุลภาคปรากฏว่าบุคคล ครอบครัวที่ย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานครต้องแก่งแย่งแข่งขันในเรื่องการหางานทำกับผู้ที่อาศัยอยู่ก่อนแล้ว ความยากจนและการอยู่อาศัยในชุมชนแออัดมีความสัมพันธ์กับปัญหาอื่น ๆ ที่ผู้ย้ายมาอยู่ใหม่ต้องเผชิญ เช่น การว่างงาน และการทำงานที่ได้รับค่าจ้างต่ำมาก ผู้ย้ายถิ่นจากเขตชนบทเข้าสู่เขตเมืองจำนวนมากไม่ได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจึงสามารถจำแนกผลกระทบของการย้ายถิ่นต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจได้ดังนี้

1) ผลกระทบต่อค่าจ้างและการว่างงาน ผลของผู้ย้ายถิ่นจากชนบทเข้าไปในเมืองที่มีผลต่อค่าจ้างขึ้นอยู่กับปริมาณของผู้ย้ายถิ่น อุปสงค์แรกเริ่มและตำแหน่งของอุปทานของแรงงานในตลาดแรงงานในเมืองเป็นสำคัญ อุปทานแรงงานที่เพิ่มขึ้นอันสืบเนื่องมาจากการย้ายถิ่นอาจเป็นไปได้ที่มีผลกดดันให้อัตราค่าจ้างในเมืองลดลงแต่อาจไม่เป็นเช่นนั้นถ้าหากอุปสงค์ที่มีต่อแรงงานในเมืองมิได้ลดน้อยลง ยิ่งกว่านั้นในเขตเมืองสภาพแรงงานมีความเข้มแข็ง ดังนั้นอัตราค่าจ้างแรงงานจึงไม่อาจลดลง เพราะโครงสร้างทางสถาบัน อัตราค่าจ้างแรงงานจึงมีความยืดหยุ่น ส่วนของการว่างงานนั้นผู้ย้ายถิ่นอาจเพิ่มระดับการว่างงานโดยตรงหรือโดยอ้อม อุปทานแรงงานของผู้ย้ายถิ่นอาจจะดันอัตราค่าจ้างในเขตเมืองให้ต่ำลง และนี่อาจจะนำไปสู่การขยายตัวของการจ้างงานและอาจช่วยกระตุ้นการลงทุนทำให้มีอัตราการพัฒนาอุตสาหกรรมเพิ่มสูงขึ้น แต่ถ้าผู้ย้ายถิ่นจากชนบทเข้ามาดำเนินกิจการขนาดเล็กหรือกิจการของตนเอง ผู้ย้ายถิ่นย่อมไม่ทำให้ภาวะการว่างงานสูงขึ้นรวมทั้งไม่ก่อให้เกิดผลสะท้อนอย่างมีนัยสำคัญต่ออัตราค่าจ้างในภาคอุตสาหกรรมนั่นคือในที่สุดผู้ย้ายถิ่นอาจเป็นผู้ช่วยเร่งเร้าให้เกิดความเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในเขตเมืองอันเนื่องมาจากคุณลักษณะของผู้ย้ายถิ่น (สมบุญ, 2528 : 48-49)

2) ผลกระทบต่อการเข้าสู่กำลังแรงงาน การย้ายถิ่นเป็นการโยกย้ายถ่ายเททั้งอุปทานด้านแรงงาน และทุนด้านทรัพยากรมนุษย์ เขตชนบทมักจะสูญเสียคนในกลุ่มอายุ 15 ถึง 29 ปี ซึ่งถือว่าเป็นวัยสำคัญสำหรับการสร้างผลผลิตในเขตชนบท ดังที่กล่าวแล้วว่าการย้ายถิ่นเป็นการเลือกสรรทั้งในด้านการศึกษาและทักษะ แม้ว่าผู้ย้ายถิ่นออกจากเขตชนบทมีแนวโน้มว่าจะมีระดับการศึกษาและทักษะสูงกว่าเกณฑ์เฉลี่ยในเขตชนบทก็ตาม แต่เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่อาศัยในเขตเมืองแล้วปรากฏว่ายังด้อยกว่ามาก ทำให้ผู้ย้ายถิ่นจากเขตชนบทอยู่ในภาวะเสียเปรียบ (ภัสสร และ เพ็ญพร, 2532: 62) เนื่องจากสาเหตุ 4 ประการ คือ ประการแรก ผู้ย้ายถิ่นนั้นถูกคัดเลือกอยู่แล้ว (Selectivity) จึงเป็นไปได้ที่จะถูกใช้วิธีเลือกที่รักมักที่ชังจากนายจ้างในเมือง (Discrimination) หรือการตั้งแง่ต่าง ๆ เช่น เชื้อชาติ ศาสนา และภาษา เป็นต้น ประการที่สอง ผู้ย้ายถิ่นมักถูกตั้งข้อรังเกียจว่า มีระดับการศัญญาทำงานน้อยกว่าคนในท้องถิ่นหรือมีโอกาสบิดพลิ้วศัญญาการทำงานได้มากกว่า นายจ้างในเมืองจึงมีความปรารถนาผู้ย้ายถิ่นน้อยกว่าคนในท้องถิ่น ผลคือผู้ย้ายถิ่นจากชนบทจะมีอัตราการเข้าสู่กำลังแรงงานน้อยลงในเขตเมือง ประการที่สาม ผู้ย้ายถิ่นจากชนบทอาจถูกผลักดันให้เข้าไปอยู่ในตลาดแรงงานที่มีค่าจ้างต่ำ มีความมั่นคงน้อยและถูกจัดอยู่ในประเภทชั้นต่ำ กล่าวคือ เป็นงานที่แทบจะหมดโอกาสในการเลื่อนฐานะของงานนั้น ๆ ในที่สุดก็จะเป็นการลดทอนกำลังใจในการเข้าสู่กำลังแรงงานของผู้ย้ายถิ่น ประการสุดท้าย ผู้ย้ายถิ่นอาจไม่ได้รับความเสมอภาคในการทำศัญญาจ้างทำงานเช่นเดียวกับคนในท้องถิ่น เหตุผลก็เพราะผู้ย้ายถิ่นไม่มีทางเลือกมากนักและผู้ย้ายถิ่นก็ไม่มีเงินทองมากพอที่จะหางานทำที่ได้ค่าจ้างสูง ๆ ระยะเวลาในการเสาะแสวงหางานทำจึงใช้เวลาสั้น กล่าวโดยสรุปในแง่ความเสมอภาคที่ได้รับจากการจ้างงานอาจเป็นเหตุผลความกระตือรือร้นในการเข้าสู่กำลังแรงงานในเมือง แต่ถ้ามองอีกด้านหนึ่ง ผู้ย้ายถิ่นอาจมีแนวโน้มในการเข้าสู่กำลังแรงงานมากกว่าคนในท้องถิ่นนั้น ๆ จากเหตุผลสนับสนุน 2 ประการ คือ ประการแรก ผู้ย้ายถิ่นมีแนวโน้มที่จะได้รับความช่วยเหลือจากญาติพี่น้องและเพื่อนฝูงน้อยกว่าคนในท้องถิ่น นอกจากนั้นตนเองยังถูกภาวะเศรษฐกิจกดดันเพราะเงินสนับสนุนจากครอบครัวในการหางานทำในเมืองมีจำนวนจำกัด ด้วยเหตุนี้ผู้ย้ายถิ่นจึงน่าจะเข้าร่วมในกำลังแรงงานมากกว่าคนที่เกิดในเมือง ประการที่สอง ผู้ย้ายถิ่นมักมีระดับความทะเยอทะยานและความคาดหวังต่ำกว่าคนในท้องถิ่น นักวิชาการจึงตั้งข้อสังเกตว่าผู้ย้ายถิ่นมักฉวยงานทุกอย่างที่ขวางหน้าเสมอไม่ว่างานชนิดนั้น ๆ จะมีเกียรติ ศักดิ์ศรี หรือ ไม่ก็ตาม (สมบุญ, 2528: 50-52)

3) ผลกระทบต่อการออมเนื่องจากผู้ย้ายถิ่นจะต้องนำเงินทุนติดตัวสำหรับการเดินทาง และการหาที่อยู่อาศัยในท้องถิ่นที่ย้ายเข้าไป หากผู้ย้ายถิ่นจะต้องนำธุรกิจหรือมีการจัดซื้อทรัพย์สินใหม่ในท้องถิ่นปลายทางก็จะมีผลต่อการเคลื่อนย้ายเงินทุนขนาดใหญ่หรือในกรณี การ

ย้ายถิ่นของสมาชิกที่มีอายุยังน้อยของครัวเรือนเพื่อการศึกษาในเมืองก็จำเป็นต้องใช้เงินเช่นกัน สำหรับการย้ายถิ่นชั่วคราวของกำลังแรงงานเพื่อไปทำงานในบางฤดูกาลนั้น สิ่งที่สำคัญที่ควรพิจารณา คือ สัดส่วนของรายได้ที่หาได้ในช่วงเวลาดังกล่าวต่อรายได้ทั้งหมดของครัวเรือน อย่างไรก็ตามการประเมินผลกระทบของการย้ายถิ่นที่มีต่อความมั่งคั่งและการออมของครัวเรือนนี้เป็นเรื่องที่ยากลำบาก เพราะบางกรณีผู้ย้ายถิ่นจะใช้วิธีการส่งเงินกลับบ้าน แต่บางกรณีจะใช้นำเงินหรือสิ่งของติดตัวกลับมา นอกจากนี้ผู้ย้ายถิ่นที่เป็นกำลังแรงงานมักจะนำความรู้ ความชำนาญด้านเทคนิคการผลิตติดตัวมาด้วย ความไม่เท่าเทียมกันในรายได้ระหว่างครัวเรือนในชุมชนหนึ่ง ๆ จะมีมากขึ้นหรือลดลงขึ้นอยู่กับผลของการย้ายถิ่นที่มีต่อการไหลเวียนสุทธิของเงินทุน กำลังแรงงานและสมรรถนะทางด้านเทคโนโลยี (สุมาลี, 2541: 18)

4) ผลกระทบต่อการกระจายรายได้ในเมือง ผลกระทบอันนี้ขึ้นอยู่กับผู้ย้ายถิ่นอันหลากหลายที่เคลื่อนย้ายเข้าไปในตลาดแรงงานในเมือง นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับว่าเข้าไปในตลาดแรงงานประเภทใด ถ้าผู้ย้ายถิ่นเข้าไปในตลาดแรงงานที่จ่ายค่าจ้างต่ำผลกระทบโดยตรงคือการกระจายรายได้ในเขตเมืองจะลดลงเมื่อเทียบกับก่อนการย้ายถิ่น ในที่สุดจะกลายเป็นว่าผู้ย้ายถิ่นไม่สามารถยกระดับให้ตัวเองทำงานและอาชีพที่ดีกว่าเดิม (สมบุรณ์, 2528: 55-56) นอกจากนี้ผลของการย้ายถิ่นต่อการกระจายรายได้ยังขึ้นอยู่กับแนวโน้มว่าผู้ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในสาขาอาชีพใด มีลักษณะการจ้างงานอย่างไรถ้าผู้ย้ายถิ่นเป็นคนยากจนในชนบทมาก่อนและสามารถสร้างฐานะที่ดีกว่าเดิมในเมือง รวมทั้งสามารถส่งเงินกลับไปให้ครอบครัวในชนบทที่อาจสรุปว่าการกระจายรายได้ในเมืองหลวงในขณะที่การกระจายรายได้ในชนบทดีขึ้น ในกรณีนี้จะเป็นจริงก็ต่อเมื่อผู้ย้ายถิ่นส่งเงินกลับจากรายได้ของเขาเกือบทั้งหมดให้กับครอบครัวในชนบท

2.2.3 ผลกระทบของการย้ายถิ่นต่อสังคม

การกระจายบริการทางสังคมและโครงสร้างพื้นฐานในประเทศกำลังพัฒนามักจะมีความไม่เท่าเทียมกัน โดยทั่วไปในเขตเมืองจะได้รับบริการที่ดีกว่าทั้งบริการด้านการศึกษา การดูแลสุขภาพและการสุขาภิบาล ยิ่งกว่านั้นโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมเหล่านี้มักจะขึ้นอยู่กับระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ผู้ย้ายถิ่นจากพื้นที่ที่มีการบริการ โครงสร้างพื้นฐานทางสังคมในระดับต่ำไปสู่พื้นที่ที่มีบริการที่ดีกว่า มีแนวโน้มที่จะได้รับบริการดังกล่าวอย่างเท่าเทียมกันมากขึ้นในเวลาเดียวกันการย้ายถิ่นอาจทำให้เกิดการขาดแคลนบริการสาธารณสุขปโภค ในท้องถิ่นที่มีการย้ายถิ่นเข้าได้ เช่น การทำลายสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ขาดแคลนน้ำประปา และไฟฟ้า เป็นต้น

(สุมาลี, 2541: 19) และจากการที่ผู้ย้ายถิ่นจากเขตชนบทเข้าสู่เมืองใหม่ ๆ มักจะมีความชำนาญน้อย และมีทรัพยากรจำกัด ผู้ย้ายถิ่นจึงมักตั้งหลักแหล่งในพื้นที่ที่ตนไม่มีสิทธิเข้าครอบครอง หรือมักจะปักหลักในเขตที่อยู่อาศัยที่ต่ำกว่ามาตรฐาน ทำให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพ อนามัยและโภชนาการ เพราะโดยทั่วไปแล้วที่พักอาศัยในเขตชุมชนแออัดมักจะมีผู้อยู่อาศัยอย่างหนาแน่น และไม่ถูกสุขลักษณะ มีน้ำดื่ม น้ำใช้ไม่สะอาด และการบริการด้านสุขภาพไม่เพียงพอ สิ่งเหล่านี้เป็นผลให้อัตราการตายและอัตราการเจ็บป่วยของเด็กทารกสูง ผลกระทบอีกประการอาจจะเกิดขึ้นในกรณีที่ผู้ย้ายถิ่นย้ายกลับสู่ชนบทต้นทาง อาจกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลง โดยผู้ย้ายถิ่นทำหน้าที่เป็นตัวแทนแพร่กระจายความคิดและเทคโนโลยีใหม่ ๆ โดยเฉพาะผู้ย้ายถิ่นที่ประสบความสำเร็จในเขตเมืองและย้ายกลับสู่เขตชนบทมักจะเป็นผู้ที่ได้รับความคิดใหม่ ๆ และทักษะที่สั่งสมไว้ระหว่างที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง ซึ่งผู้ย้ายถิ่นสามารถนำสิ่งเหล่านี้มาเผยแพร่แก่ผู้ที่อยู่ในหมู่บ้านเดิมของตนต่อไป (ภัสสร และ เพ็ญพร, 2532: 59-60)

2.2.4 ผลกระทบของการย้ายถิ่นต่อสิ่งแวดล้อม

จากรายงานการสัมมนานโยบายการย้ายถิ่นในประเทศไทย การสัมมนาเรื่องข้อมูลที่น่าสนใจ โดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม (2534: 37-40) ได้กล่าวถึง ผลกระทบของการย้ายถิ่นต่อสิ่งแวดล้อมไว้ดังนี้

1) ปัญหาเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน การขาดการวางผังเมืองเฉพาะและขาดการควบคุมการก่อสร้างอาคารทำให้การใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมต่าง ๆ ขาดระเบียบแบบแผนและความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เกิดการกระจายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมและที่พักอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน ซึ่งทำให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพและยากต่อการควบคุมปัญหาด้านมลพิษต่าง ๆ นอกจากนั้นการขยายความเจริญของเมืองยังก่อให้เกิดการใช้ที่ดินบริเวณชานเมืองที่ขาดแบบแผนและไม่มีประสิทธิภาพ

2) ปัญหาการขาดระบบระบายน้ำและการบำบัดน้ำเสีย ระบบระบายน้ำอาศัยโครงข่ายคูคลองธรรมชาติและท่อระบายน้ำ ซึ่งมีอยู่กระจุกกระจายไม่สอดคล้องกับการใช้ที่ดินและกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นมากมาย เมื่อประสบปัญหาความไม่ระเบียบวินัยของคน เช่น ความยากง่ายในการทิ้งขยะสู่ที่สาธารณะ ซึ่งมีผลทำให้เกิดการอุดตันของท่อระบายน้ำเป็นเหตุให้การระบายน้ำช้าลง เกิดน้ำท่วมขังหรือน้ำท่วมแล้วแต่กรณี นอกจากนั้นการระบายน้ำทั้งจากอาคารบ้านเรือนที่ไม่มีการบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะเป็นเหตุให้แหล่งน้ำเน่าเสีย

3) ปัญหาการขาดแคลนสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ การขาดแคลนสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ลักษณะประชากรที่เพิ่มขึ้นจำนวนมากและรวดเร็ว ทั้งโดยธรรมชาติและ การอพยพทำให้สถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่มีอยู่ไม่เพียงพอ

4) ปัญหาทางด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม การขาดความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง ซึ่งเกิดจากการกระทำของบุคคลบางกลุ่ม บางอาชีพที่ขาดจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การละเลยต่อกฎระเบียบต่าง ๆ เช่น การใช้พื้นที่สาธารณะเพื่อกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การใช้พื้นที่ถนนหรือทางเท้าในการประกอบธุรกิจ ซ่อม ซักสี เครื่องยนต์ รถยนต์ ทำสีเฟอร์นิเจอร์ ตลอดจนการเตรียมหรือประกอบอาหาร เช่น บรรจุพืชผัก ทำปลา และเนื้อสัตว์ เป็นต้น รวมทั้งการทิ้งขยะไม่เป็นที่ เป็นทางและการปลูกอาคารรุกล้ำที่สาธารณะ นอกจากนี้ยังรวมถึงปัญหาสุขภาพอนามัยของประชาชนจากภาวะมลพิษทางน้ำ อากาศ เสียง สารพิษ และความสิ้นสะอาด รวมทั้งปัญหาการเก็บและทำลายขยะมูลฝอยไม่หมดและตกค้าง

5) ปัญหาเสื่อมโทรมและร่อยหรอของทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากอัตราการเพิ่มของประชากรเป็นไปอย่างรวดเร็วและอยู่ในอัตราที่ค่อนข้างสูงทำให้ความต้องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมีมากขึ้นเป็นลำดับ ดังนั้น ผลกระทบที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ คือ การขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้เป็นปัจจัยพื้นฐานในกระบวนการผลิตทั้งภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม เช่น ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรดิน ทรัพยากรแร่ธาตุ และทรัพยากรป่าไม้ นอกจากนี้การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติโดยไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ การขาดความรู้ความเข้าใจในการบำรุงรักษาทำให้ทรัพยากรธรรมชาติไม่สามารถสนองความต้องการได้อย่างต่อเนื่อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ไพบูลย์ (2515) ศึกษาการเพิ่มประชากรและขยายตัวของเมืองในเขตนครหลวงกรุงเทพฯ – ชนบุรี พบว่าการศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญมากที่สุดปัจจัยหนึ่งที่ดึงดูดให้คนหนุ่มสาวเป็นจำนวนมากอพยพจากภูมิลำเนาเดิม เข้ามาสู่จังหวัดพระนคร – ชนบุรี เพื่อศึกษาต่อในระดับสูง แม้ว่าในบางจังหวัดจะมีการศึกษาจนถึงระดับเตรียมอุดมศึกษาแล้วก็ตาม แต่ถ้าหากฐานะอันอวยบิตามารคานิยมส่งบุตรหลานไปเรียนต่อชั้นเตรียมอุดมศึกษาในกรุงเทพมหานคร และมีจำนวนไม่น้อยที่ส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนต่อในกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เพราะมีความเชื่อว่ามาตรฐานการศึกษาในต่างจังหวัดต่ำกว่าในกรุงเทพมหานคร และจากผลการสอบคัดเลือกเข้าศึกษา

ต่อในมหาวิทยาลัย ซึ่งให้เห็นว่าเปอร์เซ็นต์ของนักเรียนต่างจังหวัดที่สอบเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยมีน้อยกว่าเปอร์เซ็นต์ของนักเรียนที่ศึกษาในกรุงเทพมหานคร

อภิธรรมย์ (2528) ได้ทำการศึกษาการวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจบางประการที่มีอิทธิพลต่อความปรารถนาที่จะย้ายถิ่นของแรงงานชนบทในพื้นที่ยากจนจังหวัดร้อยเอ็ด พ.ศ. 2526 ผลการศึกษาเชิงจิตวิสัยพบว่า สาเหตุส่วนใหญ่ที่แรงงานในชนบทปรารถนาที่จะย้ายถิ่นเพื่อที่จะปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้นต้องการหาประสบการณ์ เหตุผลที่ยังไม่ย้ายไปในปัจจุบันเพราะยังมีอุปสรรคต่าง ๆ เช่น ยังไม่มีเงินพอที่จะย้าย มีภาระทางบ้าน เป็นต้น ผลการศึกษาเชิงจิตวิสัยโดยใช้การวิเคราะห์ตารางตัวเลขและการวิเคราะห์แบบจำลองความน่าจะเป็นเชิงเส้นตรง จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์อย่างง่ายโดยใช้การวิเคราะห์ตารางตัวเลขพบว่า โดยทั่ว ๆ ไปแล้วขนาดของที่ดินทำการเกษตรต่อคน คุณภาพของที่ดินทำการเกษตรและความเป็นเจ้าของที่ดินมีความสัมพันธ์ในทางตรงข้ามกับกับความปรารถนาที่จะย้ายถิ่น เช่นเดียวกับกับรายได้สุทธิทั้งหมดต่อคน รายได้สุทธิในไร่นาต่อคน และรายได้สุทธินอกไร่นาต่อคนก็มีความสัมพันธ์ในทางตรงกับความปรารถนาที่จะย้ายถิ่น อย่างไรก็ตามทิศทางของความสัมพันธ์ของทั้งที่ดินและรายได้ที่มีต่อความปรารถนาที่จะย้ายถิ่นโดยการวิเคราะห์ด้วยตารางให้ผลไม่ชัดเจน

การวิเคราะห์ความปรารถนาที่จะย้ายถิ่นโดยใช้แบบจำลองความน่าจะเป็นเชิงเส้นตรง ซึ่งอธิบายความปรารถนาที่จะย้ายถิ่นของแรงงานในรูปของโอกาสความน่าจะเป็น พบว่าเมื่อทดสอบสัมประสิทธิ์ที่ได้จากการกะประมาณแบบจำลองการย้ายถิ่นในอำเภอจตุรพักตรพิมาน (ยากจน) และอำเภอปทุมรัตต์ (นอกเขตยากจน) โดยใช้การทดสอบของเซาว์ (Chow-test) พบว่าค่าสัมประสิทธิ์ที่ได้จากทั้งสองกลุ่มไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้นจึงได้กะประมาณแบบจำลองการย้ายถิ่นโดยใช้แรงงานตัวอย่างทั้งหมดรวมกันพบว่าที่ดินที่ทำการเกษตรและรายได้ที่มีผลต่อความน่าจะเป็นที่แรงงานปรารถนาจะย้ายถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในทางตรงข้ามได้แก่ คุณภาพของที่ดินและรายได้สุทธิทั้งหมดต่อคน ส่วนขนาดของที่ดินทำการเกษตรต่อคน รายได้สุทธิจากไร่นาต่อคน และรายได้สุทธินอกไร่นาต่อคนไม่สามารถอธิบายความน่าจะเป็นที่แรงงานปรารถนาจะย้ายถิ่นได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนปัจจัยอื่น ๆ ที่สามารถอธิบายความน่าจะเป็นที่แรงงานปรารถนาที่จะย้ายถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทิศทางเดียวกัน ได้แก่ ความต่างระดับของรายได้ มูลค่าทรัพย์สินรวมของครัวเรือน หนี้สินคงค้าง ข่าวดสารการย้ายถิ่น เพศ (ชาย) และระดับการศึกษาของแรงงานตัวอย่าง ผลการศึกษาที่ได้จากวิธีต่าง ๆ ในการศึกษาครั้งนี้ส่วนมาก

เป็นไปตามทฤษฎี ดังนั้นจึงน่าที่จะมีประโยชน์ต่อผู้วางนโยบายสำหรับเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางนโยบายเพื่อยับยั้งการย้ายถิ่นของแรงงานชนบทได้บ้าง

ทิพย์สุคนธ์ (2535) ศึกษาการย้ายถิ่นของประชากรเข้าสู่กรุงเทพมหานครและจังหวัดปริมณฑล การวิจัยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ เพื่อศึกษาเชิงปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานคร ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัดปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร โดยถือเสมือนว่ากรุงเทพมหานครและจังหวัดปริมณฑลเป็นจังหวัดเดียวกัน โดยได้นำเอาแบบจำลอง (Modified Gravity Model) ซึ่งมีฟังก์ชันการย้ายถิ่นอยู่ในรูป Relative Model มาใช้โดยมีตัวแปรอิสระ 3 ประเภทด้วยกันคือ (1) ตัวแปรโน้มถ่วง ได้แก่ ระยะทาง และประชากร (2) ตัวแปรทางเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้ต่อหัวของประชากร และอัตราการว่างงาน (3) ตัวแปรที่มีใช้ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา และความเป็นเมือง และกำหนดให้ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระอยู่ในรูปของ Multiplicative Form และให้แบบจำลองอยู่ในรูปของ Double Logarithm ทั้งนี้เพื่อให้ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอิสระในสมการสามารถแปลความหมายได้ในรูปค่าความยืดหยุ่น ผลจากการศึกษากลับโดยสรุปได้ว่า ตัวแปรระยะทางและประชากร เป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่นเข้าของทุกจังหวัด ไม่ว่าจะเป็นกรุงเทพมหานคร หรือจังหวัดปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร หรือแม้แต่กรณีที่ถือเสมือนว่ากรุงเทพมหานครและจังหวัดปริมณฑลเป็นจังหวัดเดียวกัน ส่วนตัวแปรการศึกษา การว่างงานและรายได้มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่นเข้าเฉพาะในบางจังหวัด ในขณะที่ตัวแปรความเป็นเมืองในทุกสมการมีเครื่องหมายตรงข้ามกับเครื่องหมายที่คาดหวังและไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ธนกร (2540) ได้ทำการศึกษา ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การย้ายถิ่นของสมาชิกครัวเรือนเกษตร พบว่า การย้ายถิ่นในประเทศไทยมีหลายรูปแบบที่สำคัญคือ การย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการย้ายออกมากที่สุด กรุงเทพมหานครและปริมณฑลเท่านั้นที่มียอดการย้ายเข้าสู่สุทธิ โดยภาพรวมการเพิ่มขึ้นของมูลค่าผลิตภัณฑ์ต่อหัวรายจังหวัด และที่ดินถือครองเพื่อการเกษตรไม่ได้ทำให้การย้ายถิ่นลดลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งข้อมูลในระดับครัวเรือนได้ยืนยันในปัจจุบันนี้ แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 การเพิ่มขึ้นของรายได้สุทธิของครัวเรือนและสัดส่วนของกำลังแรงงานในครัวเรือนมีส่วนในการลดอัตราการย้ายถิ่นออกแต่การเพิ่มขึ้นในสัดส่วนของสมาชิกครัวเรือนที่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไปทำให้อัตราการย้ายถิ่นออกเพิ่มขึ้น ผลการศึกษานี้ได้ให้ข้อเสนอแนะว่าเพื่อบรรเทาการย้ายถิ่นออกจากชนบทเข้าสู่ในเมืองใน

ประเทศไทย การเพิ่มพูนรายได้สุทธิของครัวเรือน การเร่งรัดพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การสร้างงานในด้านต่าง ๆ แก่ชาวชนบทควรเป็นมาตรการที่เข้มแข็งในการพัฒนาชนบท

สุมาลี (2541) ศึกษาการย้ายถิ่นเข้า: ปัจจัยที่กำหนดและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยการศึกษาวิธีวัดอุปสงค์ที่สำคัญ 3 ประการ ประการแรก เพื่อศึกษาลักษณะของการย้ายถิ่นเข้าในจังหวัดต่าง ๆ ของประเทศไทย ประการที่สอง เพื่อวิเคราะห์แบบจำลองปัจจัยที่กำหนดการย้ายถิ่นเข้าในสองช่วงเวลา คือ ในปี พ.ศ. 2523 และปี พ.ศ. 2533 โดยพิจารณาทั้งปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านสังคม และประการที่สาม เพื่อศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบอันเนื่องมาจากการย้ายถิ่นเข้าที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ผลการศึกษาลักษณะการย้ายถิ่นเข้าพบว่าจังหวัดที่มีการย้ายถิ่นเข้าสูงสุดในแต่ละภาคแทบจะไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงในสองช่วงระยะเวลาโดยในภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้มีจังหวัดที่มีจำนวนผู้ย้ายถิ่นเข้าสูงสุดสามอันดับแรกเป็นจังหวัดเดียวกันทั้งในปี พ.ศ. 2523 และปี พ.ศ. 2533 ได้แก่ จังหวัดชลบุรี สมุทรปราการ นนทบุรี นครราชสีมา อุตรดิตถ์ อุบลราชธานี นครศรีธรรมราช สงขลา และสุราษฎร์ธานี ตามลำดับ ยกเว้นแต่ในเฉพาะภาคเหนือเท่านั้นที่มีจังหวัดซึ่งมีการย้ายถิ่นเข้าสูงสุดสามอันดับแรกได้เปลี่ยนจากจังหวัดกำแพงเพชรเป็นจังหวัดพิษณุโลก แต่อีกสองจังหวัดคงเดิม คือ จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดนครสวรรค์ รูปแบบการย้ายถิ่นมีลักษณะเป็นการย้ายถิ่นภายในจังหวัดในสัดส่วนที่สูงสุด ทั้งสองช่วงเวลา รองลงมา คือ การย้ายถิ่นภายในภาค แต่การย้ายถิ่นในภูมิภาคเดียวกันได้ลดความสำคัญลงเล็กน้อย โดยถูกทดแทนด้วยการย้ายถิ่นระหว่างภาคมากขึ้น ทั้งนี้มีการย้ายถิ่นจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือไปยังภาคต่าง ๆ มากที่สุด เมื่อเทียบกับภาคอื่น ๆ การย้ายถิ่นตามบุคคลในครัวเรือน คือ เหตุผลที่สำคัญที่สุดของการย้ายถิ่นเข้าไปยังจังหวัดหรือภูมิภาคต่าง ๆ การหางานทำ คือ เหตุผลที่มีความสำคัญรองลงมาและแบบแผนในการย้ายถิ่นเข้าเพื่อหางานทำ ไม่เปลี่ยนแปลงในสองช่วงระยะเวลาที่ศึกษา กล่าวคือ การหางานทำเป็นเหตุผลที่มีความสำคัญมากที่สุดในการย้ายเข้าภาคกลาง รองลงมา คือ ภาคใต้ ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามลำดับ

การวิเคราะห์การถดถอยแบบปกติ (Ordinary Least Squares, OLS) และการวิเคราะห์แบบถดถอยแบบขั้นตอน (Stepwise) พบว่าในปี พ.ศ. 2523 ปัจจัยที่กำหนดการย้ายถิ่นเข้าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ พื้นที่การเกษตรเฉลี่ยต่อครัวเรือน กำลังแรงงานภาคเกษตร และสัดส่วนกำลังแรงงานภาคเกษตร สำหรับในปี พ.ศ. 2533 ปัจจัยที่กำหนดการย้ายถิ่นเข้าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ได้แก่ ขนาดของกำลังแรงงาน กำลังแรงงานภาคเกษตร จำนวนโรงงานอุตสาหกรรม และสัดส่วนประชากรที่จบการศึกษาตั้งแต่มัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือสูงกว่า

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดหลักเกณฑ์สำหรับการวิเคราะห์ผลกระทบของการย้ายถิ่นที่มีต่อสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 6 ประการ ได้แก่

- (1) การเปลี่ยนแปลงการย้ายถิ่นเข้าในจังหวัดต่าง ๆ ในปี พ.ศ. 2523 เทียบกับปี พ.ศ. 2533
- (2) อัตราการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่การเกษตรเฉลี่ยต่อครัวเรือน (3) สัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัด (4) อัตราการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ของแต่ละจังหวัด (5) การเปลี่ยนแปลงของปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยของแต่ละจังหวัด และ (6) อัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมในแต่ละจังหวัด

ผลการวิเคราะห์แสดงว่าจังหวัดที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากการย้ายถิ่นในภาคต่าง ๆ มีรวมทั้งสิ้น 18 จังหวัด และเนื่องจากจังหวัดเหล่านี้มีกระแสการย้ายถิ่นเข้าค่อนข้างสูง มีพื้นที่การเกษตรเฉลี่ยต่อครัวเรือนและพื้นที่ป่าไม้ของจังหวัดลดลงในอัตราสูงมีปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ยผันแปรหรือลดลงในอัตราสูงและมีโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นในอัตราสูงเช่นกัน ดังนั้น พื้นที่เหล่านี้จึงควรได้รับความสนใจดูแลผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งจากการย้ายถิ่นเข้าและกิจกรรมการผลิตของภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรม

กันยารัตน์ (2546) ศึกษาปัจจัยที่กำหนดและผลกระทบของการย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาค ผลการศึกษาลักษณะการย้ายถิ่นในประเทศไทยพบว่า การย้ายถิ่นจากเขตชนบท – เขตชนบท มีแนวโน้มลดลง และการย้ายถิ่นจากเขตชนบท – เขตเมือง มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ซึ่งเหตุผลหลักของการย้ายถิ่น คือ เหตุผลทางครอบครัว รองลงมา คือ เหตุผลทางเศรษฐกิจ สำหรับรูปแบบการย้ายถิ่นในประเทศไทยนั้นพบว่า ประชากรส่วนใหญ่ไม่ย้ายถิ่นในช่วงชีวิตมากนัก กล่าวคือ ประชากรส่วนใหญ่จะเกิดในจังหวัดที่อยู่ปัจจุบัน สำหรับการย้ายถิ่นภายในเวลา 5 ปีก่อน สัมภาษณ์พบว่า การย้ายถิ่นภายในจังหวัดมีสัดส่วนลดลง ขณะที่การย้ายถิ่นระหว่างภาคมีสัดส่วนเพิ่มขึ้น ส่วนผลการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณและการทดสอบสหสัมพันธ์อย่างง่ายนั้น พบว่า ปัจจัยด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคม มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อการย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาค และผลการศึกษาผลกระทบของการย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองศูนย์กลางความเจริญในภาค พบว่าอัตราการย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาคมีความสัมพันธ์

กับความหนาแน่นของประชากร อัตราการว่างงาน และสัดส่วนประชากรต่อแพทย์ หมายความว่า อัตราการย้ายถิ่นเข้าที่เพิ่มขึ้น อาจส่งผลกระทบต่อทางด้านประชากร คือ ทำให้ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่เพิ่มขึ้น ผลกระทบด้านเศรษฐกิจทำให้อัตราการว่างงานลดลง และส่งผลกระทบต่อทางด้านสังคม คือ ทำให้สัดส่วนประชากรต่อแพทย์ลดลง นอกจากนี้ยังพบว่าอัตราการย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาคไม่มีความสัมพันธ์กับสัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่จังหวัด ทำให้ไม่สามารถแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการย้ายถิ่นเข้าสู่ผลกระทบต่อทางด้านสิ่งแวดล้อม